

До спеціалізованої вченої рад К64.051.3
у Харківському національному
університеті імені В. Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 6.

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Лесь Ірини
Олександрівни «Становлення та розвиток дисциплінарних
правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.)»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і
права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дослідження. Саме зараз, коли Україна перебуває в процесі активного реформування всіх органів державної влади, на передній план постає питання формування високоякісного персоналу органів поліції, що можливо лише при забезпеченні процесу відкритого та жорсткого добору кадрів, надання їм якісної освіти та адекватної сучасним умовам військової підготовки, справедливого та прозорого призначення (переміщення) спеціалістів на посади, створення умов стабільності службово-трудова відносин осіб рядового і начальницького складу, а також задоволення матеріально-побутових потреб працівників поліції. Але цілеспрямована та ефективна діяльність будь-якої організації неможлива без дотримання більшістю її членів дисципліни – суворого та точного порядку поведінки, встановленого як для членів суспільства в цілому, так і для будь-якої будь-яким чином організованої соціальної групи.

Стан дисципліни в суспільстві, у тому числі й серед співробітників поліції, у своїй основі має фундаментальні світоглядні та соціально-політичні основи суспільства – суспільний і державний лад, економіку, політику, культуру, ідеологію та науку. Формування громадянського суспільства та побудова правової держави в Україні неможлива без підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, зміцнення службової дисципліни в її рядах. Тому дослідження становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин набуває особливої актуальності.

У науково-теоретичному плані дослідження І.О. Лесь дозволило охарактеризувати дисциплінарні правовідносини як самостійний правовий інститут та об'єкт пізнання загальної теорії права та галузевих юридичних

наук, одержати відповіді на значну кількість дискусійних питань, здійснити класифікацію шляхів удосконалення організаційно-правових засобів зміцнення службової дисципліни.

Викладене вище свідчить на користь актуальності теми дисертаційного дослідження І.О. Лесь.

За своїм обсягом, проблемністю, суспільною і науковою значимістю обрана тема дослідження цілком відповідає проблематиці кандидатської дисертації зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації має підтверджені науковими пошуками, статистичними даними, інформацією зі звітів, доповідних записок, наказів, зафіксованих у архівних джерелах та опублікованих у періодичних виданнях, шляхом аналізу наукових праць українських та зарубіжних учених у галузі теорії та історії права, трудового та адміністративного права, інших галузей знань, переконливі теоретичні висновки і практичні рекомендації, які сприяють з'ясуванню особливостей становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.).

Проведене І.О. Лесь наукове дослідження «Становлення та розвиток дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.)» містить нові науково обґрунтовані результати, які розв'язують наукові завдання згідно теми дослідження та мають істотне значення для теорії та історії держави і права.

Зміст дисертаційної роботи, характер висновків, до яких дійшла автор та запропоновані нею рекомендації щодо вдосконалення дисциплінарного законодавства органів Національної поліції України та інших державних воєнізованих органів свідчать про досягнення мети наукового дослідження.

Звертає на себе увагу різнобічна апробація результатів наукового дослідження становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.), які оприлюднювалися на науково-практичних конференціях.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, досягнута шляхом аналізу зібраного теоретичного та емпіричного матеріалів (с. 6 дисертації).

Використання належних методологічних підходів у проведенні дослідження також є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків та результатів, викладених у дисертації (с. 9 дисертації).

Новизна положень та висновки, які виносяться на захист, заявлені як такі, що становлять наукову новизну і дійсно є такими. Дисертація є одним з перших комплексних досліджень становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.).

Висуваючи вказану загальну ідею та розглядаючи її окремі аспекти, І.О. Лесь сформулювала низку особистих висновків, пропозицій та рекомендацій, які тех. Характеризуються науковою новизною та в сукупності вирішують важливе теоретичне та практичне завдання.

Дисертація, загалом, є завершеною працею, в якій у логічній послідовності розкрита мета і завдання дослідження, складається із вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

У контексті дослідження питань, що становили проблематику дисертаційного дослідження, авторка цілком слушно зауважує, що всі згадані нею у дисертації праці радянських учених були виконані на засадах марксистської ідеології, мали значну заполітизованість, що не могло сприяти об'єктивному висвітленню низки важливих питань, серед яких: визначення принципів організації та кадрового добору працівників міліції, наслідки «чисток» та їх вплив на рівень кваліфікації міліціонерів, дотримання ними вимог дисциплінарних статутів; діяльність ОВС та ін. (с. 18 дисертації).

На основі поглибленого вивчення історичних особливостей становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин у міліції радянської України з'ясовано місце та роль міліції у системі державних органів Радянського Союзу. Розглянуті передумови її створення та окреслено основні завдання, серед яких провідними були це боротьба з грабежами та бандитизмом, підтримання громадського порядку (с. 46 дисертації). Подальший розвиток дисциплінарних правовідносин здійснювався поступово під впливом конкретно-історичних умов. На кожному з етапів розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції радянської України, міліція виступала невід'ємною інституцією виконавчої влади. Проте водночас її функції, організаційна структура, правовий статус істотно відрізнялися (с. 168 дисертації).

Використання належних методологічних підходів у проведенні дослідження також є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків та результатів, викладених у дисертації (с. 9 дисертації).

Новизна положень та висновки, які виносяться на захист, заявлені як такі, що становлять наукову новизну і дійсно є такими. Дисертація є одним з перших комплексних досліджень становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.).

Висуваючи вказану загальну ідею та розглядаючи її окремі аспекти, І.О. Лесь сформулювала низку особистих висновків, пропозицій та рекомендацій, які тех. Характеризуються науковою новизною та в сукупності вирішують важливе теоретичне та практичне завдання.

Дисертація, загалом, є завершеною працею, в якій у логічній послідовності розкрита мета і завдання дослідження, складається із вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

У контексті дослідження питань, що становили проблематику дисертаційного дослідження, авторка цілком слушно зауважує, що всі згадані нею у дисертації праці радянських учених були виконані на засадах марксистської ідеології, мали значну заполітизованість, що не могло сприяти об'єктивному висвітленню низки важливих питань, серед яких: визначення принципів організації та кадрового добору працівників міліції, наслідки «чисток» та їх вплив на рівень кваліфікації міліціонерів, дотримання ними вимог дисциплінарних статутів; діяльність ОВС та ін. (с. 18 дисертації).

На основі поглибленого вивчення історичних особливостей становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин у міліції радянської України з'ясовано місце та роль міліції у системі державних органів Радянського Союзу. Розглянуті передумови її створення та окреслено основні завдання, серед яких провідними були це боротьба з грабежами та бандитизмом, підтримання громадського порядку (с. 46 дисертації). Подальший розвиток дисциплінарних правовідносин здійснювався поступово під впливом конкретно-історичних умов. На кожному з етапів розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції радянської України, міліція виступала невід'ємною інституцією виконавчої влади. Проте водночас її функції, організаційна структура, правовий статус істотно відрізнялися (с. 168 дисертації).

Автор звертає увагу на те, що за Дисциплінарним статутом міліції 1919 р. звільнення зі служби або переміщення на нижчу посаду «за незначні упущення по службі» навряд чи можна визнати адекватним покаранням. Тут явно не вистачало поділу порушень на малозначні і більш тяжкі, що межують зі злочином (с. 48 дисертації).

На с. 58 дисертації авторка зауважує, що у 1926 році значно посилилася плинність кадрів у міліції. При цьому І.О. Лесь пропонує своє бачення цього явища, пояснюючи це тим, що стався помітний ріст зарплат у робітників на підприємствах і будівництвах в ході активної індустріалізації, тоді як посадові оклади міліціонерів хоча й підвищувалися, але поступалися зарплаті робітника середньої кваліфікації в два та більше разів.

Логічними та справедливими видаються припущення дисертантки на с. 66 дисертації, де вона зазначає, що саме завдяки введенню Положення про обов'язкове носіння під час виконання службових обов'язків форменого одягу та закріпленої за посадою зброї (1926 р.) певною мірою зменшилася кількість прогулів і запізнь на службу, скоротилася кількість дисциплінарних стягнень, зменшилася кількість заяв, скарг на бездіяльність та неетичне поведження працівників міліції.

Важливим є і те, що незважаючи на вузьку специфіку розглядуваної проблематики, авторка у своїй праці не оминула хоча б коротенько таку ганебну сторінку історії української міліції як її участь у забезпеченні хлібозаготівлі для потреб так званих «індустріальних центрів та Червоної Армії» під час голодомору Українського народу 1932-1933 рр. (с. 79-80 дисертації), але й згадала про героїчну сторінку історії міліції України – участь її співробітників у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (с. 158 дисертації). Це робить працю більш комплексною та об'єктивною.

Наукова робота І.О. Лесь збагачена прикладами із дисциплінарної практики узятих із архівних джерел, деякі із них використані уперше, це безсумнівно робить працю більш цікавою та науково цінною.

При виконанні дисертаційного дослідження І.О. Лесь використала достатню кількість джерел (с. 174-218 дисертації), які мають пряме або опосередковане відношення до аналізованої проблематики. Автор широко аналізує теоретичні роботи не лише вітчизняний, а й зарубіжних науковців. Вільне володіння надбаннями наукової думки свідчить як про належний рівень вже проведеного дослідження, так і про високий науковий потенціал І.О. Лесь. Вивчення такого широкого кола архівних матеріалів дало підстави

для об'єктивного аналізу та підготовки належних висновків (с. 168-173 дисертації).

Разом із висвітленням загальнотеоретичних положень в дисертації розглядається значна кількість питань прикладного характеру, які стосуються становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.).

Публікації за темою дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано у 29 наукових публікаціях, у тому числі у 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях з юридичних наук, 1 статті у науковому періодичному виданні зарубіжної держави, 23 тезах доповідей на наукових конференціях. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційного дослідження. Автореферат дисертації ідентичний за змістом основним положенням дисертації. Висновки авторки щодо значущості її праці для науки і практики видаються правомірними.

Вирішення наукового завдання. Дисертація І.О. Лесь містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань, що виникають стосовно становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції радянської України (1919-1991 рр.). Викладені в роботі наукові положення заповнюють ряд прогалин, які існують в теорії та історії держави і права, є основою для проведення подальших досліджень, вдосконалення законотворчої діяльності, право виховної сфери, юридичної освіти. Таким чином, найважливіші наукові та практичні результати дослідження становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.) мають різнопланове значення для юридичної науки і практики та можуть бути використані у науково-дослідній діяльності для подальших теоретичних пошуків та шляхів вирішення питань із зазначеної тематики.

Результати дослідження можуть використовуватися у законотворчій діяльності, висловлені пропозиції можуть використовуватися при вдосконаленні дисциплінарного законодавства; у правовиховній сфері – з метою підвищення правосвідомості громадян щодо розуміння ролі та значення дисциплінарних правовідносин в правоохоронних органах; - у навчальному процесі вищих навчальних закладів під час викладання таких дисциплін, як «Історія держави і права», «Теорія держави і права» «Адміністративне право», «Трудове право», «Історія правоохоронних

органів» та ін., та під час підготовки відповідних підручників, навчальних посібників та навчально-методичної літератури з цих предметів. Крім того, на основі зібраного матеріалу, може бути розроблений спецкурс для студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів – «Становлення та розвиток дисциплінарних правовідносин в органах міліції радянської України».

Зауваження. Визнаючи загалом достатній теоретичний і практичний рівень роботи І.О. Лесь, слід звернути увагу на ряд дискусійних точок зору та критики окремих її позицій з метою уточнення і конкретизації у частині вирішення завдань дисертаційного дослідження. Серед них:

1. У підрозділі 1.1. дисертації історіографічне дослідження проблем становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.) відзначається відсутністю чіткої структуризації наукових підходів щодо досліджуваного питання. Вважаємо, що об'єднання наукових досліджень не лише за часовим принципом (радянський та сучасний періоди), а й за принципом внутрішньої єдності наукових поглядів у конкретні групи (блоки) сприяло б систематизації цього матеріалу.
2. У висновках до дисертації на с. 168-169 автор зазначає, що аналіз нормативних правових актів у рамках розглянутого періоду засвідчив, що саме правове регулювання дисциплінарних відносин, а не революційна правосвідомість, було провідною тенденцією в системі дисциплінарних правовідносин у радянській міліції України і протистояло твердому адмініструванню в дисциплінарній практиці. Однак, у тексті роздуми щодо зазначеного відсутні. На нашу думку, варто було б про це зазначити у підрозділі 1.2 дисертації «Джерела до вивчення проблеми становлення та розвитку дисциплінарних правовідносин в органах міліції».
3. На с. 141 дисертації І.О. Лесь зазначає, що доцільним та актуальним для сьогодення видається закріплення у Дисциплінарному статуті органів внутрішніх справ (1971 р.) положення про те, що особи рядового та начальницького складу у спілкуванні один з одним зобов'язані були дотримуватися ввічливості та витримки, бути привітними, скромними та стриманими, будувати відносини на взаємній довірі та підтримці. Ми допускаємо, що таке твердження автора ґрунтується на його особистому досвіді роботи у

правоохоронних органах, але доцільним, вважаємо, було б доповнити таку свою думку прикладом із сьогодення працівників поліції.

4. В одному із підпунктів у 6 пункті висновків до дисертації автор пропонує запровадити більш тяжкі санкції до правопорушників за публічне приниження чи невиконання законних вимог працівника поліції, МВС чи іншого державного воєнізованого органу, котрий виконує обов'язки з охорони громадського порядку і т.п., шляхом внесення відповідних поправок до чинного законодавства України (с. 172 дисертації). Наявність лише пропозиції щодо цього є недостатнім аргументом її доцільності. Варто було б вказати щодо якої сфери суспільних відносин автор відносить це питання: адміністративної чи кримінальної, конкретизувати яким саме чином внести ці зміни: шляхом внесення законопроекту щодо зміни санкції окремої статті кодексу чи взагалі прийняття нового повноцінного закону.
5. У підрозділі 3.2. Правові засади діяльності товариських судів та їх роль у зміцненні службової дисципліни працівників міліції на с. 157 авторка зазначає, що наразі створення судів честі в органах внутрішніх справ чинним Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ 2006 р. не передбачено. Проект Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» теж не містить жодної вказівки на таку інституцію. Разом із тим, у роботі відсутні особисті судження автора щодо доцільності утворення вказаних інституцій в сучасних підрозділах Національної поліції України. Це питання залишилося нез'ясованим.
6. Для більш точного та конкретного розуміння термінів та понятійних категорій, вживаних у тексті дисертації доцільно було б в окремому підрозділі першого розділу розглянути теоретичну основу вказаного дослідження, проаналізувавши поняття «дисципліни», «державної дисципліни» «службової дисципліни» тощо.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Висловлені зауваження не перешкоджають позитивному ставленню до виконаної І.О. Лесь дослідницької роботи, а здійснений авторкою творчий пошук заслуговую на повагу і позитивну підтримку.

У дисертації не виявлено текстових запозичень, використання ідей, наукових матеріалів і результатів інших авторів без посилання на джерела.

Рецензована дисертація вирішує конкретне науково-прикладне завдання, містить раніше не захищені положення, які є особистими напрацюваннями автора, мають наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку дисциплінарного законодавства у державних воєнізованих правоохоронних органах України.

Результати дослідження можуть бути використані у законотворчій сфері, а також у науково-дослідній роботі та навчальному процесі. Дисертаційні матеріали належним чином оприлюднені та пройшли апробацію в наукових публікаціях і виступах на конференціях. Зміст дисертації відповідає вимогам МОН України та відповідно відображений у авторефераті.

Наведене дозволяє визнати дисертацію «Становлення та розвиток дисциплінарних правовідносин в органах міліції УСРР-УРСР (1919-1991 рр.)» завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам п. 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Автор дисертації – Лесь Ірина Олександрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент,

доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та
історії держави і права
Тернопільського національного
економічного університету

Б.В. Кіндюк